

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.6969622>

***Зміст навчання української мови іноземних студентів вищого
технічного закладу освіти***

Гирич З. І., д-р пед. наук, проф.

*Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»*

Однією з найважливіших проблем навчання української мови як іноземної у вишах України є визначення змісту освіти. Зміст освіти є ширшим поняттям по відношенню до поняття зміст навчання. Ми поділяємо думку А. О. Вербицького щодо визначення змісту навчання як системи навчальної інформації, а змісту освіти не тільки як частини соціального досвіду людства, а й як опису особистісних якостей людини, які повинні бути сформованими в результаті здійснення взаємозалежної діяльності педагога й учнів. Зміст освіти визначається державними освітніми стандартами, а зміст навчання конкретизовано в навчальних програмах, підручниках, посібниках. У сучасній дидактиці зміст освіти складається з 4-х компонентів: а) знання; б) уміння та навички; в) досвід творчої діяльності; 4) досвід емоційно-оцінної діяльності. У інженерній вишівській освіті акцент робиться, зазвичай, на знання, уміння й навички. Прийнято виділяти 4 рівні засвоєння досвіду: 1) учнівський (діяльність із впізнавання); 2) алгоритмічний (діяльність у вирішенні типових завдань); 3) евристичний (вирішення нетипових завдань); 4) творчий (вирішення завдань дослідницького типу, задач-проблем). На етапі підготовки бакалаврів присутні перші два рівні досвіду: учнівський та алгоритмічний, на етапі підготовки магістрів та дипломованих спеціалістів – досвід творчої та емоційно-оцінної діяльності.

Зміст навчання складають ті знання, навички, уміння, компетенції, оволодіння якими забезпечує здатність користуватися мовою як засобом спілкування, формування та розвиток особистості. Під змістом навчання розумітимемо все те, чого викладач повинен навчити, а студенти навчитися в процесі навчання. Оскільки кінцевою метою навчання мови є формування здатності користуватися мовою практично в різних ситуаціях спілкування, то зміст навчання, на думку вчених, може бути представлений у вигляді наступних складових, що реалізують предметну та процесуальну сторони мовленнєвої діяльності: а) засоби спілкування (фонетичні, лексичні, граматичні, країнознавчі, лінгвокраїнознавчі); б) знання того, як такими засобами користуватися в процесі спілкування; в) навички та вміння, що формуються під час навчання та забезпечують можливість користуватися мовою як засобом спілкування; г) сфери, теми, ситуації спілкування, у яких зміст навчання може бути реалізовано

(предметно-змістовна сторона спілкування); г) культура, що створює матеріальну основу змісту навчання.

Відбір змісту навчання здійснюється з урахуванням мети й етапу навчання на основі двох принципів. Перший принцип: необхідність і достатність змісту задля досягнення поставленої мети навчання. Іншими словами, призначений для засвоєння матеріал повинен забезпечувати володіння мовою в межах поставленої мети. Другий принцип: доступність змісту навчання для його засвоєння. Тут ідеться про врахування можливостей студента під час засвоєння відібраного для занять матеріалу. Завищення обсягу навчального матеріалу, який має бути засвоєний студентами у відведений програмою часовий інтервал, або важкодоступний виклад матеріалу негативно позначається на його засвоєнні і, отже, є відступом від вимог цього принципу. З метою навчання іноземних студентів української мови вважаємо за необхідне доповнити ці принципи принципом мінімізації вивченого мовного матеріалу – лексичного та граматичного, пов'язаного з їхньою спеціальністю, необхідного та достатнього для комунікації у сфері практичної діяльності випускника вишу.

До основних принципів організації змісту навчання іноземних студентів інженерного профілю відносяться: принцип автентичності матеріалів, принцип ієрархічно орієнтованих навчально-професійних інтересів, принцип урахування наступності інженерних дисциплін, принцип урахування архітекtonіки інженерного дискурсу/тексту, принцип використання стратегій навчання української мови з урахуванням когнітивних переваг студентів. Доповнимо ці принципи принципом урахування рідної мови іноземних студентів, який визначає організацію та подачу мовного матеріалу з урахуванням його труднощів для конкретної національної аудиторії.

Однією з головних цілей у період навчання іноземного контингенту в українських вишах є оволодіння мовою спеціальності й науковим стилем мовлення в його письмовому та усному різновиді. Проблеми навчання мови спеціальності студентів-нефілологів присвячені дисертаційні дослідження С. Борзенко, М. Павленко, О. Рябоконт, І. Михалкіної, І. Авдєєвої, О. Стефанської та ін. Загальним у них є те, що всі вчені підійшли до питання навчання професійного спілкування з позиції екстралінгвістики, спираючись на комунікативні потреби даного конкретного контингенту. Аспект «мова спеціальності» є одним із провідних у практиці навчання української мови іноземних студентів-нефілологів. Мета цього аспекту – допомогти студентам засвоїти одну з функціональних підсистем сучасної української мови – науковий стиль мовлення (і вужче – мову спеціальності), що є необхідною умовою успішного оволодіння професією. Аспект мова спеціальності вивчається іноземними студентами на другому рівні володіння мовою.

Комплексний зміст аспекту «Мова спеціальності», за Л. Клобуковою, складається з: 1) формування й розвитку мовленнєвих навичок і умінь у чотирьох основних видах мовленнєвої діяльності, які потрібні для спілкування в навчально-науковій сфері діяльності студентів; 2) оволодіння необхідними мовними засобами, зокрема специфічними для таких функціонально-стилістичних підсистем, як науковий стиль і усне наукове мовлення; 3) засвоєння певного мінімуму основної інформації змістовного характеру, актуальної для конкретної спеціальності з метою формування необхідного рівня предметної компетенції.

На думку вчених, уже на початку навчання на підготовчому факультеті можна вводити окремі елементи наукового стилю мовлення, наприклад, починаючи з лексики, яка належить як загальнолітературній мови, так і мови науки (машина, колесо, деталь, автомобіль, комп'ютер тощо), потім перейти до синтаксичних конструкцій (мене звать // машиною називається; я студент // колесо – деталь машини тощо).

Таким чином, при відборі змісту навчання української мови іноземних студентів інженерного профілю необхідно враховувати їхній рівень володіння українською мовою, специфіку навчального процесу в інженерно-технічному виші, особливості інженерного мислення та рідної мови.